

Еволюція архітектурних стилів у київському містобудуванні XIX–XX століть

Олексій Гришко, студент,¹ (ORCID: 0009-0008-9152-4171),

¹ Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

АНОТАЦІЯ

У науковій роботі досліджено еволюцію архітектурних стилів у містобудуванні Києва протягом XIX–XX століть. Проаналізовано основні архітектурні напрями – класицизм, модерн, конструктивізм, сталінський ампір, функціоналізм, постмодернізм – у контексті історичних, політичних та соціально-економічних змін. Виявлено характерні риси та ключові приклади архітектурної спадщини кожного періоду. Результати дослідження спрямовані на збереження архітектурної ідентичності Києва та розуміння впливу історичних стилів на сучасне містобудування.

Ключові слова: Київ, архітектура, класицизм, модерн, конструктивізм, функціоналізм, постмодернізм, містобудування.

1. ВСТУП

Архітектура Києва відображає складну історію міста, його політичні, економічні та культурні трансформації. Упродовж XIX–XX століть місто зазнало значних змін, що зумовили появу та розвиток різноманітних архітектурних стилів. Ця робота присвячена аналізу еволюції архітектурних напрямів, що сформували обличчя Києва, їхньої взаємодії та впливу на сучасне містобудування.

2. МЕТА РОБОТИ

Проаналізувати основні етапи та особливості розвитку архітектурних стилів у Києві протягом XIX–XX століть, виявити їхній вплив на формування просторового середовища міста та визначити значення історико-архітектурної спадщини для сучасного містобудування.

3. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНИХ СТИЛІВ

На початку XIX століття Київ, відновлюючись після занепаду XVIII століття, став важливим адміністративним і культурним центром Російської імперії. Політична стабільність, зростання торгівлі та урбанізація сприяли активному будівництву [1]. У XIX столітті чисельність населення міста зросла з 20 тисяч до 250 тисяч, що стимулювало розвиток інфраструктури та житлового фонду [2]. У XX столітті революційні потрясіння, світові війни та радянська ідеологія радикально змінили архітектурний ландшафт, запровадивши нові стилі й технології [3]. Кожен період — від імперського до пострадянського — залишив унікальний відбиток у містобудуванні, що робить Київ осередком архітектурного розмаїття [4].

4. КЛАСИЦИЗМ І НЕОКЛАСИЦИЗМ У КИЇВСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ

Класицизм початку XIX століття відзначався симетричністю, геометричною чіткістю форм, наявністю колон і фронтонів. Серед яскравих прикладів – Контрактовий будинок, Головоштамт (у пізнішому вигляді), будівлі Київського університету. Неокласицизм початку XX століття продовжив традиції класицизму, але з елементами модерну та історизму, адаптуючи європейські впливи до місцевої традиції.

Замість вузьких середньовічних вулиць з'явилися регулярні площі, прямі вулиці та ансамблі громадських споруд. Архітектори орієнтувалися на античну спадщину: симетрія, колони, портики та чіткі геометричні пропорції стали домінуючими рисами. Приклади:

Контрактовий будинок на Подолі – важливий торговельно-адміністративний центр того часу.

Аскольдова могила (церква-ротонда) – храм, що поєднав строгість форм і символічність композиції.

Будинок Галагана – яскравий зразок житлової архітектури доби класицизму.

Через півстоліття класичні традиції знову набули актуальності, але в іншому контексті. Новий стиль поєднав величність античності з можливостями сучасних технологій: використанням залізобетону, нових інженерних рішень та оздоблювальних матеріалів. Неокласицизм прагнув підкреслити офіційність, державність і монументальність будівель. Приклади:

Будинок Національного банку України – симбіоз ренесансних і класичних мотивів.

Будинок вчителя – просторово урочиста, гармонійна споруда початку XX ст.

Національна опера України – театр, що об'єднав неокласичні елементи з європейськими традиціями театральної архітектури.

Класицизм став основою регулярної забудови міста, надавши Києву більш впорядкованого й гармонійного вигляду. Неокласицизм, своєю чергою, став символом модернізації та водночас збереження спадкоємності традицій. Обидва стилі вплинули на формування образу столиці як культурного та адміністративного центру [4].

Рисунок 1. Контрактовий будинок

5. СТИЛЬ МОДЕРН І ЙОГО ПРОЯВИ В МІСТОБУДУВАННІ

Архітектура модерну на початку XX століття стала новим етапом в естетичному розвитку міста. Модерн прагнув відійти від історичних стилів, пропонуючи органічні форми, декоративність, асиметрію [5].

Прикладами є прибуткові будинки на вул. Липинського, особняк С. Ковальського, Будинок з химерами (арх. В. Городецький)

Рисунок 2. Особняк Ковальського

6.. РАДЯНСЬКИЙ КОНСТРУКТИВИЗМ І СТАЛІНСЬКИЙ АМПІР

Револуція 1917 року започаткувала нову епоху в архітектурі, орієнтовану на ідеологію та масовість. Конструктивізм 1920–1930-х років, з його акцентом на раціональність і функціональність, змінив підходи до планування. У Києві цей стиль проявився у проєктах житлових комплексів, таких як квартали Соцміста, де використовувалися залізобетонні конструкції та модульні рішення. У 1940–1950-х роках сталінський ампір замінив конструктивізм, пропонуючи монументальність і багатий декор як символ радянської могутності. Відбудова Хрещатика після Другої світової війни стала яскравим прикладом, де класичні форми поєднувалися з ідеологічними мотивами. Ці споруди сформували парадний вигляд центральної частини міста.

Рисунок 3. Відбудова Хрещатика в 1944

6. ФУНКЦІОНАЛІЗМ ТА ПІСЛЯВОЄННА ЗАБУДОВА

У 1960–1980-х роках функціоналізм став відповіддю на потребу в масовому житлі. Типові панельні будинки, мікрорайони (Троєщина, Лівобережний масив) і утилітарні громадські будівлі визначали архітектурний ландшафт. Водночас з'явилися новаторські об'єкти, такі як Палац «Україна», що поєднував функціональність із виразною геометрією. Функціоналізм, попри критику за одноманітність, заклав основи сучасного міського планування.

Рисунок 4. Палац «Україна»

7. ПОСТМОДЕРНІЗМ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Із 1990-х років архітектура Києва зазнала впливу глобальних тенденцій. Постмодернізм, що характеризується еkleктичністю, символізмом і грою з історичними формами, проявився у проєктах комерційних і житлових комплексів, таких як ТРЦ «Глобус» (1990-ті) [6]. Сучасні тенденції, зокрема high-tech і екоархітектура, представлені офісними центрами (наприклад, IQ Business Center) і експериментальними проєктами зелених зон. Київ поєднує історичну спадщину з інноваціями, прагнучи статусу європейської столиці.

Рисунок 5. ТРЦ «Глобус»

8. ВИСНОВОК

Еволюція архітектурних стилів у київському містобудуванні XIX–XX століть є відображенням складних історичних процесів, від імперської епохи до пострадянської модернізації. Класицизм заклав основи монументальності, модерн додав індивідуальності, конструктивізм і функціоналізм відповіли на потреби масового будівництва, а постмодернізм відкрив простір для експериментів. Сучасний Київ потребує стратегій, що поєднують збереження архітектурної спадщини з інноваційними підходами до містобудування.

Список літератури:

- [1] Кілессо С. Г. Архітектура Києва: історичний нарис. Київ: Будівельник, 1982. С. 45-65.
- [2] Малаков Д. В. Прибуткові будинки Києва кінця XIX – початку XX століття. Київ: Кий, 2009. С. 120-130.
- [3] Лаврик Г. Конструктивізм у радянській архітектурі. Київ: Видавництво АН УРСР, 1965. С. 50-65.
- [4] Єрофалов Б. Л. Архітектура Києва: від давнини до сучасності. Київ: Спалах, 2003. 170 с.
- [5] Пучков А. О. Архітектура модерну в Україні: київський контекст. Український історичний журнал. 2006. № 3. С. 204-206.
- [6] Сингаївська О. І. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, Київ: КНУБА, Вип. 52 2020, С. 106–114

ⁱ Робота виконана під керівництвом к.і.н., доц. Інни Ярошук